

WŁODZIMIERZ WYSOCHAŃSKI

Uniwersytet Wrocławski

Endo- i egzoetnonimy na polsko-słowiańskich pograniczach językowo-kulturowych

Nazwą oznacza się grupę, która poczuwa swą jedność, podobnie też i sąsiedzi przezchwiskiem czy nazwą oznaczają grupę, którą wyróżniają jako coś odrębnego.

Jan Stanisław Bystron¹

Badania nazw etnicznych obszaru naszego kraju były w etnografii i onomastyce polskiej podejmowane niejednokrotnie i obejmowały etnonimy różnorodnych grup². Celem niniejszej pracy jest klasyfikacyjne przedstawienie nazw etnicznych funkcjonujących obecnie na polsko-słowiańskich pograniczach językowo-kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pasa granicznego. Rozpatrywane obszary styków ze względu na sąsiedztwo bądź przemieszanie odmiennych grup narodowościowych lub etnicznych są wyjątkowo „narażone” na pojawianie się dwóch rodzajów nazw etnicznych: endoetnonimów oraz egzoetnonimów. Pierwsze rozumiane są jako „nazwy, którymi członkowie danej grupy sami siebie określają”, drugie zaś – jako „nazwy, którymi daną grupę etniczną określają przedstawiciele obcych grup etnicznych”³. Zasadność ich prze-

¹ J.S. Bystron, *Powstawanie nazw i przezwisk grup etnograficznych*, [w:] *Studia Społeczne i Gospodarcze*, Warszawa 1925, s. 55. Por. też H. Popowska-Taborska, *Językowe wykładniki opozycji swoi – obcy w procesie tworzenia etnicznej tożsamości*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 61-68.

² Wymienić można w tym względzie m.in. następujące analizy: J.S. Bystron, *Powstawanie nazw...*, [w:] *Studia...*, s. 53-62, tenże, *Wstęp do ludoznawstwa polskiego*, Lwów 1926; tenże, *Etnografia Polski*, Poznań 1947; K. Moszyński, *Onomastyka*, [w:] *Kultura ludowa Słowian*, t. 2, *Kultura duchowa*, cz. 2, wyd. drugie, Warszawa [1949] 1968, s. 821-893; R. Kukier, *Ugrupowania etniczne i etnonimiczne Pomorza Słupskiego i Krajny Złotowskiej w świetle badań i samookreślenia ludu*, *Materiały Zachodnio-Pomorskie*, t. 8, Szczecin 1962, s. 347-422; D. Podlaska, *Nazwy etniczne z sufiksami -any i -ice na terenie Polski*, *Onomastica*, R. XVII, z. 1-2, Wrocław 1972, s. 65-82; M. Sulisz, *Budowa słownotwórcza nazw etnicznych w języku polskim*, [w:] *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, VII, Wrocław 1969, s. 287-341.

³ Zob. K. Kwaśniewski, *Etnonim*, [w:] red. Z. Staszczak, *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, Warszawa-Poznań 1987, s. 107. Z prac wcześniejszych por. H.B. Подольская, *Словарь рус-*

analizowania wiąże się bezpośrednio z szeroko prowadzonymi aktualnie socjologicznymi badaniami tożsamości narodowej oraz pozostającym w związku z poprzednimi badaniami nurtem dociekań nad stereotypami narodowymi prowadzonymi głównie na gruncie psychologii społecznej, a także społecznie zorientowanych badaniach nad kulturą⁴. Źródłem materiału egzemplifikacyjnego są więc opracowania wymienionych dziedzin, zwłaszcza materiał prac socjologicznych⁵. Ze względu na ograniczone rozmiary pracy omówione zostaną: (1) pogranicze polsko-białoruskie wschodniej części byłego województwa białostockiego, (2) pogranicze polsko-ukraińskie, obejmujące Przemyśl oraz wsie na obszarze na wschód i północny wschód od Przemyśla – od Kobylnicy Wołoskiej na północy do Torka na południu, a także pogranicza grup etnonimicznych⁶ o charakterze

ской ономастической терминологии, Москва 1978, s. 168, gdzie znajdujemy: „авто-этноним (эндогенный этноним) – [...] Самоназвание этноса”, „аллоэтноним (экзогенный этноним) – [...] Название этноса, данное ему другим (обычно соседним) этносом”, zob. też. Ю.В. Бромлей, *Современные проблемы этнографии (очерки теории и истории)*, Москва 1981, s. 12. Odnośnie do typologii postaci nazw obu rodzajów zob. Р.А. Агеева, *Типы этнонимов*, [w:] też, *Страны и народы: происхождение названий*, Москва 1990, s. 71-85.

⁴ Por. np. A. Kapiszewski, *Stereotyp Amerykanów polskiego pochodzenia*, Wrocław 1978; *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995; A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996; *Studia etnologiczne i antropologiczne*, red. I. Bukowska-Floreńska, t. 1, *Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną*, Katowice 1997. Podejmowane były ponadto zagadnienia funkcjonowania stereotypowych nazw narodowości w języku polskim, por. np. K. Pisarkowa, *Konotacja semantyczna nazw narodowości*, „Zeszyty Prasoznawcze”, R. VII, nr 1 (67), Kraków 1976, s. 5-26; M. Peisert, *Nazwy narodowości i ras we współczesnej polszczyźnie potocznej*, [w:] *Język a kultura*, red. J. Anusiewicz i F. Nieckuła, t. 5, *Potoczność w języku i kulturze*, Wrocław 1992, s. 209-223; A. Dąbrowska, *Czy istnieje w podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców wyraźny obraz Polski i Polaków? (Próba zdiagnozowania stereotypów)*, [w:] *Język a kultura*, red. J. Anusiewicz i J. Bartmiński, t. 12, *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław 1998, s. 278-295.

⁵ Zob. G. Babiński, *Pogranicze polsko-ukraińskie. Etniczność, zróżnicowanie religijne, tożsamość*, Kraków 1997; tenże, *Identyfikacja etniczna i religijna na polsko-ukraińskim pograniczu*, [w:] *Wschodnie pogranicze w perspektywie socjologicznej*, red. A. Sadowski, Białystok 1995, s. 231-243; R. Kantor, *Między identyfikacją narodową a regionalną. Przypadek Polskiej Orawy*, [w:] *Studia etnologiczne i antropologiczne...*, s. 152; A. Kłoskowska, *Kultury narodowe...*; R. Kukier, *Ugrupowania etniczne i etnonimiczne...*, s. 347-422; W. Maziański, *Sennie, cicho, groźnie*, „Gazeta Wyborcza”, nr 208 (2802), 5-6 września 1998, s. 16-19; E. Michna, *Autoidentyfikacja narodowa a preferencje wyznaniowe liderów organizacji łemkowskich na podstawie badań na Łemkowszczyźnie zachodniej*, „Kultura i Społeczeństwo”, R. XXXIX, nr 3, Warszawa 1995, s. 133-141; A. Sadowski, *Identyfikacja narodowa na pograniczu polsko-białoruskim*, [w:] *Studia etnologiczne i antropologiczne...*, s. 115-127; tenże, *Mieszkańcy północno-wschodniej Polski. Skład wyznaniowy i narodowościowy*, [w:] *Mniejszości narodowe w Polsce*, red. Z. Kurcz, Wrocław 1997, s. 17-41; tenże, *Tożsamość etniczno-kulturowa mieszkańców polsko-białoruskiego pogranicza*, [w:] *Wschodnie pogranicze...*, s. 81-103; M. Słęzak, *Związek świadomości etniczno-narodowej Łemków z funkcjonowaniem etnonimów*, *Sprawy Narodowościowe – Seria nowa*, t. 6, z. 2(11), 1997, s. 231-242.

⁶ Odnośnie do pojęcia *grupa etnonimiczna* zob. Kukier, *Ugrupowania...*, s. 378.

narodowym Pomorza Słupskiego i Krajny Złotowskiej, (3) pogranicze polsko-łemkowskie na zachodniej Łemkowszczyźnie oraz (4) pogranicze polsko-słowackie Polskiej Orawy.

I. Endoetnonimy

Nazwy autodefinicyjne cechuje duża różnorodność typów ich uformowania. Zostaną one przedstawione w porządku typologicznym przede wszystkim wedle rodzajów zależności etniczno-kulturowych, na które one wskazują, jak też budowy formalnej.

1. Ze względu na największą liczebność endoetnonimy wskazujące na przynależność narodową stanowią typ zasadniczy autonazewnictwa mieszkańców pograniczy polsko-słowiańskich⁷. Za ich pośrednictwem zarówno polska, jak też niepolaska tożsamość narodowa definiowana jest bez uwzględniania wyznania lub jakichkolwiek innych czynników bądź z odwołaniem się doń. Nazwy pierwszego rodzaju tworzą podtyp główny (1.1.), nazwy rodzaju drugiego natomiast kilka wariantów tego podtypu (1.2.)⁸.

1.1. I tak w przypadku pierwszym polska tożsamość narodowa określana jest następująco: (a) pogranicze polsko-białoruskie: *Polak* – w autodefinicjach respondentów bez uwzględniania ich wyznania, respondentów wyznania prawosławnego i rzymskokatolickiego, (b) pogranicze polsko-ukraińskie: *Polak* – w autodefinicjach respondentów bez względu na wyznanie i wiernych Kościoła rzymskokatolickiego, (c) pogranicze polsko-słowackie: *Polacy*. Białoruską tożsamość narodową implikuje etnonim *Białorusin*, którym określają siebie wyłącznie prawosławni oraz 1 osoba wyznania katolickiego. Endoetnonim *Ukrainiec* jest definicją ludności, będącej wiernymi Kościoła greckokatolickiego, rzymskokatolickiego bądź prawosławnego. Etnonimem *Słowacy* określa się część ludności Polskiej Orawy o świadomości słowackiej, podobnie respondenci o świadomości łemkowskiej podają, że są *Łemkami*⁹.

Na pograniczu polsko-ukraińskim pojawia się endoetnonim *Polak i Ukrainiec*, zbudowany z równorzędnych nazw określających podwójną identyfikację narodową przedstawicieli grup mieszanych religijnie. Identycznie w przypadku podwójnej samoidentyfikacji polsko-białoruskiej – *Białorusin i Polak*¹⁰ oraz

⁷ Należy przy tym zaznaczyć, że zasięg występowania poszczególnych analizowanych egzoetnonimów jest różny: od nazw znanych i używanych na całym obszarze po nazwy rozpowszechnione lokalnie.

⁸ Ze względu na swoją strukturę rozpadają się one na nazwy proste, złożone i rozbudowane.

⁹ Oczywistość autodefinicji tożsamości jest niekiedy zachwiana, o czym świadczą następujące charakterystyki: „Polak – być może”, „Białorusin chyba”.

¹⁰ Por. też następujące wypowiedzi: „Ja się równie czuję Ukraińcem, jak Polakiem” oraz „chciał sam uważać się za Białorusina, niby, ale to mi przeszło. Już po dwóch miesiącach nie chciałem być Białorusinem tam, na Białorusi. Tu, w Polsce, jestem cały czas, a tam już nie miałem ochoty, bo i tak w każdym razie jestem Polakiem”.

wśród Łemków o identyfikacji ukraińskiej – *Łemko-Ukraińcy*, o orientacji polskiej – *Łemko-Polacy*¹¹.

1.2. Podtyp drugi omawianych endoetnonimów stanowią nazwy składające się z etnonimu wskazującego na przynależność narodową oraz jego określenia¹².

1.2.1. Główny ich kompleks tworzą nazwy, których członki wskazują jednocześnie na identyfikację narodową i religijną, np. endoetnonimy *Polak katolik*, *Polak rzymskokatolik*, *Polak prawosławny*, *Polak wyznania prawosławnego*, *Polak pochodzenia prawosławnego*, wyrażające na pograniczu polsko-białoruskim polską tożsamość narodową¹³. Zasada tworzenia autookreśleń bazująca na połączeniu słów, będących wyznacznikami narodowo-konfesyjnymi jest wykorzystywana też przez osoby z poczuciem tożsamości narodowej (a) białoruskiej, por. *Białorusin prawosławny*, (b) ukraińskiej, por. *Ukrainiec-grekokatolik*, bądź (c) rusińskiej, por. *Rusin-prawosławny*.

1.2.2. Kolejny podtyp reprezentują nazwy, których oba członki wskazują na identyfikację narodową, por. *polski Białorusin* oraz *polscy Ukraińcy* spotykane wśród ludności prawosławnej byłego województwa białostockiego.

1.2.3. Również okazjonalne są formacje, będące powiązaniem nazwy wskazującej na identyfikację narodową z nazwą wskazującą na pochodzenie narodowe, np. *Polak pochodzenia białoruskiego* i *Białorusin pochodzenia polskiego*, które służą autocharakterystyce wyznawcom prawosławia lub osobom deklarującym polską bądź białoruską tożsamość narodową bez uwzględniania ich wyznania¹⁴.

¹¹ O identyfikacji karpatorusińskiej z kolei – wedle niektórych badaczy – także *Łemko-Rusin*.

¹² Taki typ nominacji jest powszechny, por. „[...] во многих случаях тематическая семантика этнонимов (тематическая характеристика, название такой-то этнической общности) часто дополняется мотивационной семантикой (характеристикой по каким-либо языковым, культурным, хозяйственным и т.д. признакам)”, zob. Я.В. Чеснов, *Ранние формы этнонимов и этническое самосознание*, [w:] *Этнография имен*, Москва 1971, s. 6.

¹³ Wszystkie wymienione nazwy są określeniami osób, których wyznania nie uwzględniano, dwie pierwsze – są autodefinicjami wiernych Kościoła rzymskokatolickiego, natomiast trzy ostatnie – to nazwy wyznawców Kościoła prawosławnego. Por. też: „Ja uważam się za członka narodu polskiego. Tu się urodziłem, w Polsce się wychowałem, skończyłem polskie szkoły, najlepiej posługuję się..., oczywiście znam swój dialekt miejscowy, tutejszy [...] ja się też nim mogę dobrze wyśłowić, dogadać, ale najbardziej, najprecyzyjniej chyba określe to, to językiem polskim [...] więc to mnie po prostu wiąże [...] tu pracuję, to państwo mi płaci pobory [...] jestem po prostu Polakiem; [należę do narodu] rodzonemu, prawosławnego [...] bo w Polsce rodzony [...] Wszystkim można być [...] my jesteśmy Polakami, bo tu mamy Polskę; jako obywatel, to jestem polski [...] do którego narodu ja by siebie zaliczył, to ja sam nie wiem [...] Bo nie mogę ja przyznać, że jestem Białorusinem [...] jestem pra... [wosławny] no mniej więcej zaliczam siebie jako do narodu białoruskiego”.

¹⁴ Por. też: „Ja się czuję Polakiem [...] tu w Polsce mieszkam i jestem Polakiem. Narodowości jestem białoruskiej, ale jestem Polakiem; my niby jesteśmy Białorusini, a białoruskiego języka nie znamy; narodowości to my jesteśmy białoruskiej, ale my musimy liczyć się, że my jesteśmy Polakami”.

1.2.4. Zbliżony do poprzedniego jest podzbiór endoetnonimów utworzonych za pomocą nazwy określającej przynależność narodową oraz nazwy określającej polską więź państwową. Ten sposób nazywania się jest właściwy mieszkańcom pogranicza polsko-białoruskiego, którzy wybierają opcję tożsamościową polską, nie uściślając swojego wyznania, por. *Polak, obywatel RP*, jak też ci, którzy są wyznania prawosławnego, por. *Polak, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej*. Na tej samej zasadzie powstają nazwy na pograniczu polsko-ukraińskim, np. „*członek narodowości ukraińskiej, ale jakoś związany z terytorium Polski*”, „*jestem Ukraińcem z Polski. Zdecydowanie*”¹⁵.

1.2.5. Na powiązania narodowo-państwowe wskazują ponadto endoetnonimy, których pierwszy człon odnosi do identyfikacji narodowej, drugi zaś – do faktu urodzenia się i zamieszkiwania w Polsce¹⁶. Na pograniczu polsko-białoruskim autocharakterystyki omawianego rodzaju funkcjonują wśród katolików i osób, których wyznania nie uwzględniano, por. „*Polak, ponieważ zamieszkuje w Polsce*”, *rdzenny Polak/Polak rdzenny, Polak prawdziwy*. W tym podtypie mieszczą się również autodefinicje ludności o proveniencji ukraińskiej bez względu na wyznanie, por. *patriota Ukrainiec*, oraz niemieszanej religijnie, por. *twardy Ukrainiec*.

1.2.6. Kolejny podtyp endoetnonimów tworzy konfiguracja nazwy wskazującej na przynależność narodową współ z nazwą wskazującą na pochodzenie lokalne. Na pograniczu polsko-białoruskim ludność o orientacji polskiej (bez uwzględniania wyznania oraz wyznania rzymskokatolickiego) określa się mianem *Polak tutejszy*, natomiast prawosławni o białoruskiej tożsamości narodowej określają siebie mianem *Białorusin tutejszy*.

1.2.7. Endoetnonimami odwrotnymi można nazwać autodefinicje powstałe w wyniku wskazania i nazwania grupy obcej, żyjącej w bezpośredniej bliskości, z którą przedstawiciele autocharakterystyki zupełnie się nie identyfikują. Wydzielają się w tym podtypie trzy warianty określeń: (a) bez ujawnienia *explicit* własnej proveniencji narodowościowej, por. „Nie jestem, oczywiście, Polakiem”, (b) z podaniem tejże, por. „[...] ostatecznie doszedłem do wniosku, że nie jestem żadnym Białorusinem, tylko Ukraińcem” (teren Podlasia) „Trudno mi się uznać za Białorusina; [należę – W.W.] do wielkiego narodu ruskiego; nikt [wychowany na wsi białoruskiej] się nie poczuwa takim pełnym Polakiem”; „Nie jestem żadnym Bojkiem, tylko po prostu Ukraińcem urodzonym na Pomorzu”, (c) z podaniem więzi państwowej, por. „Nigdy się nie czułam Polką, taką Polką, no – z narodowości, a Polką z wychowania, bo trudno żebym się czuła Białorusinką od początku do końca, bo przecież się urodziłam i wychowałam w Polsce”.

¹⁵ Por. też: „No, ale ja jestem Ukraińcem z Polski [...] wychowany w tym środowisku, wiedząc dużo więcej np. o Wyspiańskim niż o Kurbasie”.

¹⁶ Łącznie służy spotęgowaniu przekonania, że określający się tak nie mają żadnej obcej domieszki.

2. Odrębnym typem endoetnonimów są nazwy wskazujące na przynależność do wyznania. Nazwy tego rodzaju funkcjonują na pograniczu polsko-białoruskim, por. *prawosławny, chrześcijanin, katolik*¹⁷.

3. Funkcjonuje jeszcze typ nazw, wskazujących wyłącznie na więź państwową, por. endoetnonim *obywatel tego kraju*, który na pograniczu polsko-białoruskim jest samookreśleniem Białorusinów, oraz *obywatel polski*, będący na pograniczu polsko-ukraińskim autodefinicją prawosławnych.

4. Podobne do poprzednich są endoetnonimy, będące autodefinicjami grupy w odniesieniu do nazw społeczności regionalnej z jednoczesnym przywiązaniem do terytorium i jego wartości kulturowych. W takiej roli występują nazwy *Orawcy* i *Orawiaczy*, uwytłaczające etniczne pochodzenie polskie z podkreśleniem świadomości regionalnej mieszkańców Polskiej Orawy.

5. Jako osobny typ należy potraktować endoetnonimy, wskazujące wyłącznie na pochodzenie lokalne (miejscowe) i przywiązanie do terytorium, por. *jestem tutejszy* bądź *urodzony* podawane przez Białorusinów¹⁸.

6. Aktualnie wyróżnić można jeszcze typ endoetnonimów, wskazujących na tożsamość ogólnoludzką; na pograniczu polsko-białoruskim funkcjonują na przykład samookreślenia w rodzaju (jestem) *człowiekiem, kobietą, mężczyzną*.

II. Egzoetnonimy

W przeciwieństwie do endoetnonimów, określających „swoich”, egzoetnonimy nazywają i charakteryzują wyłącznie „obcych” niezależnie od ich przynależności faktycznej, tj. do grupy macierzystej bądź do grupy zewnętrznej. Wśród tych nazw można wyróżnić, tak jak i poprzednio, kilka typów nominacyjnych.

1. Typ zasadniczy stanowią etnonimy właściwe. Egzoetnonimy takie pojawiają się przede wszystkim na pograniczu polsko-ukraińskim, np. (a) Polacy o Ukraińcach: *Ukrainiec*¹⁹, (b) Ukraińcy o Polakach: *Polak*.

Podtypami omawianych egzoetnonimów są nazwy złożone z etnonimu właściwego z jego określeniem. Dają się one poklasyfikować w kilka grup.

1.1. Najczęstszymi formacjami są nazwy, w których etnonim zawiera określenie przymiotnikowe. Są one charakterystyczne dla pogranicza polsko-ukraińskiego, przy czym dzieli się na (a) funkcjonujące względem obcych, por. Polacy o Ukraińcach: *Ukraińcy prawdziwi, wielcy Ukraińcy*, Ukraińcy o Polakach w małżeństwach mieszanych religijnie: *twardy Polak*, (b) funkcjonujące w od-

¹⁷ Endoetnonimy te równe są konfesjonimom; o zgodności oraz możliwości permutacji między tymi oboma rodzajami nazw zob. np. Ю.В. Бромлей, *Современные проблемы этнографии...*, s. 14.

¹⁸ Mianem *tutejszy* określają się też niekiedy Łemkowie odrzucający ukraińską świadomość narodową.

¹⁹ W tym miejscu trzeba dodać, iż współcześnie określenie *Ukrainiec* nie ma już często elementu obrazy. Etonim ten jest ponadto używany adresatywnie, por. „ty Ukraińcu!”

niesieniu do swoich, traktowanych jako „obcy”, por. Ukraińcy o współrodakach w małżeństwach mieszanych religijnie: *twarda Ukrainka*, Ukraińcy prawosławni o grekokatolikach: *gorszy Ukrainiec*, Ukraińcy grekokatolicy o prawosławnych: *gorszy Ukrainiec*.

1.2. Kolejny typ tworzą nazwy będące etnonimami innych grup. I tak Polacy o Białorusinach mówią *Ruski*, Polacy w Krajnie Złotowskiej o Łemkach – *Ukraińce*.

1.3. Zbliżone do poprzednich są egzoetnonimy będące inwariantnymi nazwami etnonimu właściwego grupy obcej wraz z rozszerzeniem go o określenie przymiotnikowe, por. *przeklęty Lachu*, którego używają Ukraińcy względem Polaków²⁰.

1.4. Odrębne miejsce zajmują egzoetnonimy wskazujące na konfesję. Na pograniczu polsko-ukraińskim Ukraińcy o Polakach należących do Kościoła rzymskokatolickiego mówią *łacinnicy*.

1.5. Niektóre egzoetnonimy wskazują na określone przejawy natury polityczno-historycznej. Do nich należy zaliczyć przezwisko *ty banderowcu*²¹ na pograniczu polsko-ukraińskim oraz nazwę *kolonizatorzy*, używaną przez Białorusinów w odniesieniu do Polaków.

1.6. Dla pograniczy Krajny Złotowskiej charakterystyczne są również egzoetnonimy rozbudowane, które wskazują na wcześniejsze miejsce zamieszkania przybyłej tu ludności, por. *ludzie przybyli z Rusków*, *z Ruskich stron*.

1.7. Odrębnym rodzajem są nazwy pogardliwe i obelżywe, do których uformowania bodźcem jest zawód (zajęcie), jakiemu oddają się członkowie danej grupy. Na przykład ludzie z miasta (Polacy) nazywają Białorusinów ze wsi (rolników) *pastuch* bądź *burak*.

1.8. Osobnego potraktowania wymagają przezwiska *kacap* i *kacapka*. Mianem tym na pograniczu polsko-białoruskim określani są przez Polaków Białorusini, natomiast na pograniczu polsko-ukraińskim rejonu przemyskiego przezwisko *kacap* używane jest przez grekokatolików w stosunku do prawosławnych²².

1.9. Jako okazjonalne należy zakwalifikować niektóre inne określenia spotykane wśród społeczności ukraińskiej, wskazujące bądź na stosunek do wyznania, por. *obcy*, którego używają grekokatolicy względem prawosławnych, bądź – na stosunek do małżeństw mieszanych religijnie, por. *jest on byle jaki*.

Sumując, trzeba powiedzieć, iż bardzo rozbudowana grupa endoetnonimów wyraża silne potrzeby ludzi żyjących na pograniczach do dokładnego i – wedle

²⁰ *Lach* ‘mieszkaniec Polski, Polak’, zob. Sulisz, *Budowa...*, s. 328-329; o plemionach na pograniczach polsko-ruskich zob. S. Rospond, *O stosunkach językowych polsko-ruskich*, [w:] *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, IX, Wrocław 1973, s. 13-21.

²¹ Zdaniem wielu Ukraińców, stereotyp *Ukraińca-rezuna, bandyty, Upowca* był utrzymywany przez polskie władze socjalistyczne, zob. Kłosowska, *Kultury narodowe...*, s. 225.

²² Wcześniej była to pogardliwa nazwa Rosjan, nadawana im przez Ukraińców i Polaków, zob. Moszyński, *Onomastyka...*, s. 60.

nich – odpowiedniego językowego samookreślenia własnej tożsamości narodowej, etnicznej lub religijnej. Egzoetnonimy natomiast, w przeciwieństwie do nazw poprzednich, są coraz mniej liczne na omawianych pograniczach językowo-kulturowych.

Endo- and Exoetnonyms at the Polish-Slavonic Linguistic and Cultural Border

Summary

The work presents a typological approach to ethnic names functioning at present at some selected Polish-Slavonic border areas:

- a) endoetnonyms, which serve to self-determine linguistically ethnic, national and religious identity,
- b) exoetnonyms, which characterise the "strangers".

The basic claim is that the group of autodefinitions comprises many nominational types and is numerous while the other group is less diversified with regard to nominational types as well as the number of names.